

Studiehæfte

Det Kongelige Teater

Af David Fishelson efter Fjodor Dostojevskijs roman

Brødrene Karamazov

Indhold

Forord	3
Lidelsens nødvendighed om Fjodor Dostojevskij	4
Brødrene Karamazov – handlingen	6
Ivan og nihilismen	8

Skolebilletter til 40 kr. kan bestilles til alle de spilledage, der er nævnt som skoleforestillinger. Se datoer på www.kglteater.dk. Skolebilletter bestilles via www.kglteater.dk.

Skolebilletter kan bestilles af:
Børnehaver, fritidshjem, folkeskoler,
efterskoler, ungdomsskoler, gymnasier,
HF-studier og handelsskoler.

Til de øvrige spilledage kan der bestilles
U30 billetter med 65 % rabat.
U30 billetter bestilles via www.Billetnet.dk eller www.kglteater.dk
U30 kan bestilles af alle under 30 år

For hver 10. bestilte skolebillet eller U30
billet kan der bestilles en lærerbillet til
samme pris.

Studiehæftet er udarbejdet af:
Karen-Maria Bille

Grafisk design: Helen H. Petersen

Kostumetegninger af:
Rikke Juellund

Medvirkende

Far Karamazov:
STIG HOFFMEYER

Dmitrij - den ældste bror:
MADS M. NIELSEN

Ivan - den mellemste bror:
JENS JACOB TYCHSEN

Aljosja - den yngste bror:
THURE LINDHART

Katerina - Dmitrijs forlovede:
TRINE APPEL

Grusjenka - den kvinde
Dmitrij er forelsket i:
STINE PRÆTORIUS

Zosima - Aljosjas mentor i klosteret:
OLE ERNST

Fader Joseph m.fl.:
PELLE KOPPEL

Smerdyakov m.fl.:
RASMUS BOTOFT

Fenja m.fl.:
METTE FRANK

Mussyalov m.fl.:
MORTEN THUNBO

Ratikin m.fl.:
MARTIN BUCH

Instruktion: **KIM BJARKE**

Scenografi: **RIKKE JUELLUND**

Lysdesign: **LARS ERIK SCHOU**

Oversættelse: **JAN HANSEN**

Dramaturg: **KAREN-MARIA BILLE**

Opføres på Stærkassen 2006:

September | 05 | 06 | 07 | 11 | 13 | 15 | 17 | 19 | 20 | 21 |
24 | 25 | 26 | 27 | 28 | Oktober | 01 | 02 | 03 | 04 | 05 | 06 |
09 | 10 | 17 | 19 | 20 | 21 | 23 | 24

Forord

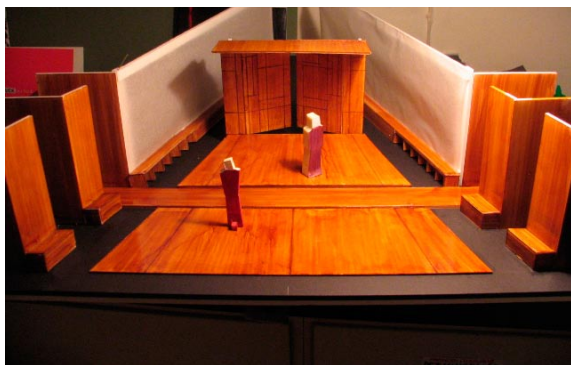

Brødrene Karamazov er den russiske forfatter Fjodor Dostojevskijs sidste roman, udgivet knap et år inden hans død i 1881. Det er også hans mest selvbiografiske værk. Dostojevskij har således forsynet en række af værkets hovedpersoner med temaer eller karaktertræk fra hans eget liv. Den fordrukne og uregerlige Karamazov har han givet sit eget fornavn, Fjodor, mens det er forfatterens far, der er virkelighedens model for ham. Den ældste søn, Dmitrij, har han gjort til en lidenskabelig spiller, ligesom han selv var det livet

igennem. Den uægte bror, Smerdyakov, er epileptiker som Dostojevskij. Og brødrene Ivan og Aljosja er på mange måder en legemliggørelse af forfatterens livslange kamp med sine indre dæmoner. Gud og Satans kamp om sjælene.

Brødrene Karamazov er imidlertid først og fremmest dramaet om tre vidt forskellige brødre og om mordet på deres tyranniske far. En historie, der med en kriminalromansspænding, fortæller om mennesker, der drives frem af stærke lidenskaber og som må bøde for det.

Brødrene Karamazov har et væld af scener. Det ene øjeblik er vi på en kro, det næste i en retssal, et fængsel, en baghave eller i et kloster. For at undgå uafsluttede scenskift under forestillingen har scenografen Rikke Juellund valgt, at lave en såkaldt enheds-scenografi dvs. en mere abstrakt scenografi der ved hjælp af små ændringer kan "rumme" de forskellige lokaliteter.

Lidelsens nødvendighed - om Fjodor Dostojevskij

Den russiske forfatter Fjodor Dostojevskij bliver født i Moskva i 1821 som nummer to af en søskendeflok på 8. Hans far er læge ved byens fattighospital og det bliver hospitalet og dets forhutlede patienter, der kommer til at danne den triste ramme om barndomshjemmet, der er domineret af faderen. Faderen har et kolerisk temperament, der ikke bliver bedre af, at han er stærkt alkoholiseret og hans umenneskelige omgang med andre sætter sig livsvarige spor i sønnen, der fra barnsben er disponeret for epilepsi.

Da moderen dør i en alder af kun 40 år opløses hjemmet. Faderen trækker sig tilbage til sit gods, hvor han snart går i hundene. Han drikker, misbruger godsets kvinder og plager sine bønder og efter to år slår de ham ihjel. Dostojevskij bliver sendt til Skt. Petersborg, hvor han uddanner sig til militæringenjører. Allerede som 21-årig tager han imidlertid sin afsked fra militæret og i 1845 udgiver han sin første roman *Arme mennesker*. De følgende år lykkes det ham, at vinde en vis anerkendelse i de førende litterære kredse og allerede året efter udgiver han *Dobbeltgængereren*, hvor han ligesom i debutromanen sætter den fortrykte embedsmand i centrum. I stedet for at bruge den lille embedsmand til at illustrere tidens utålelige sociale forhold, som han gør i *Arme mennesker*, fordyber Dostojevskij sig nu i det, der skal blive et tilbagevendende tema i forfatter-skabet: den psykologiske kortlægning af hvordan undertrykkelse og forkuethed kan slå om i sindssyge.

I de efterfølgende år bliver Dostojevskij del af en litterær gruppe, hvis socialistiske synspunkter af politiet udlægges som revolutionære. I 1849 arresteres han sammen med 33 andre unge

mennesker og efter 8 måneders fængsel, dømmes han og hans kammerater uden foregående varsel til døden. Dostojevskij har flere steder beskrevet den groteske henrettelsesscene, der kommer til at følge ham livet igennem:

De dødsdømte blev i bar skjorte stillet op i 26 graders kulde. De skulle sky-

des tre og tre i hinandens påsyn. De tre første var allerede bagbundne og havde hovedet indhyllet i sække. Dostojevskij var i den anden gruppe. Han tænkte, at han måske havde fem minutter tilbage at leve i. Da løber en kurér fra zaren ind på henrettelsespladsen. De ulykkelige får at vide, at dødsdommen kun

Lidelsens nødvendighed - om Fjodor Dostojevskij

har været en lektion, som ikke skal glemmes, og at herskeren i sin nåde har mildnet straffen til fangeskab i Sibirien. Dostojevskijs ven, Grogoriev, har under de spændingsfyldte minutter mistet sin forstand. Nogle af kammeraterne har fået forfrysninger i ører og tæer. Selv kan Dostojevskij ikke erindre at have frosset, men indtrykkene fra dødsminutterne har sat sig afgørende spor i de romaner, han fremover skriver.

Årene som straffearbejder kommer til at udgøre et vendepunkt for Dostojevskij, der lægger sin ungdommelige oprørskhed bag sig for nu at ophøje lidelsen, som han har mærket så meget af på sin egen krop, til en nødvendighed.

Efter sin løsladelse bliver Dostojevskij indrullet i et sibirsk regiment, hvor han gennemlever et kort ulykkeligt ægteskab. Først i 1859 får han af regeringen tilladelse til at vende tilbage til Skt. Petersborg, hvor han i 1861 sammen med sin bror begynder at udgive tidsskriftet *Tiden*. Her danner han opposition til nihilisterne. Da han i 1863 forfatter en regeringsfjendsk artikel, bliver tidsskriftet imidlertid forbudt. Efter i 1866 at have udgivet romanværket *Raskolnikov* gifter han sig med den 20-årige Anna Snitkina, der fremover renskriver hans bøger og holder sammen på hans desorganiserede liv.

For at redde sig fra gældsføngslet tvinges familien til i 1867 at rejse udenlands, hvor de flakker omkring de følgende fire år. Dostojevskij er en lidenskabelig spiller, hvad der fuldstændig undergraver hans i forvejen umulige økonomi. I Genève og Firenze

skriver han den store roman *Idioten* og senere i Tyskland *De besatte*. Ved Anna Snitkinas utrættelige arbejde kan familien endelig i 1871 vende tilbage til Rusland, hvor det tillige lykkedes hende at tilbagebetale hans gæld. Dostojevskijs sidste år bliver de mest trygge i hans turbulente liv. Et års tid inden sin død i 1881 udgiver Dostojevskij hovedværket *Brødrene Karamazov*.

Med sin psykologiske realisme står Dostojevskij for eftertiden som lidelsens digter. De erfaringer han gør sig i sin tid som straffearbejder i Sibirien, kommer til at spille en afgørende rolle for ham og hans digtning. Dostojevskij, der har været oprører og ikke er alt for befæstet i sin religiøsitet, bliver opfyldt af en lidenskabelig om end ofte af tvivl forpint tro på Kristus og overbevist om den ortodokse kirkes sandhed. Han, der tidligere har været fuld af medynk med det lidende menneske, gør nu lidelsen til tilværelsens centrale problem. En slags forkynder af lidelsens evangelium, hvor lidelsen optræder som en nødvendig renselse, hvoraf det nye menneske kan opstå. I denne etik, hvis fundamentale udgangspunkt er erkendelsen af den egne skyld, ligger Dostojevskij på linie med kristendommen.

Kilder: G.H. von Wright "At forstå sin samtid", Politikens verdenslitteraturhistorie

Brødrene Karamazov - handlingen

Dostojevskijs sidste roman, storværket *Brødrene Karamazov*, handler om den gamle godsejer Karamazov og hans tre sønner; Dmitrij, Ivan og Aljosja. Karamazov er et bundt af dyriske lyster, grådig efter penge og kvinder, en blasfemisk bajads. Hans vitalitet er gået i arv til sønnerne, men i sublimeret form. Den ældste Dmitrij nærer ligesom faderen en sult efter livet og kender ikke til mådehold. Når han elsker, elsker han for meget, men til forskel fra faderen kan Dmitrij føle medlidenhed, til forskel fra faderen har Dmitrij moral. Mens Dmitrij er den vilde bror, er Ivan den intellektuelle, dialektikeren, tvivleren. Han er det, der med et modebegreb fra tiden hedder en nihilist. Ivan gør oprør mod denne verden, der tillader så mange uskyldige lidelser og han kan ikke anerkende en Gud, der ikke griber ind overfor ondskaben. Den tredje bror, Aljosja, er det gode menneske. Han har en helt igennem smuk sjæl og fremstår som en Kristus i det forgrovede helvede Rusland fremstår som i 1880erne.

Aljosja er novice i et kloster, som han af sin lærer, den gamle, kloge præst Zosima, får ordre til at forlade for at gå ud blandt menneskene og gøre godt. Frem for alt skal Aljosja hjælpe sin familie ud af deres konflikt. Det forholder sig nemlig sådan, at den gamle Karamazov ikke uden grund har pådraget sig sine to ældste sønners foragt og had. Aljosja, der også har god grund til at foragte faderen, kan ikke hade nogen som helst, men møder alle livets tilskikkelser med en åben, sorgmodig kærlighed.

Dmitrij er forlovet med den hovedrige Katerina, hvis far han nogle måneder tidligere har reddet. Forlovelsen er ikke

begrundet i kærlighed, men er kommet i stand som en barmhjertighedsgerning fra Katerina, der i taknemmelighed over Dmitrijs uventede hjælp, har besluttet at give ham del i sin formue gennem ægteskabet. Dmitrij er over al forstand lidenskabeligt forelsket i den farlige Grus-

jenka og det samme er far Karamazov. I modsætning til sønnen er hans begær efter Grusjenka af den mest plumpe karakter.

Heller ikke mellem brødrene er alt som det burde være, for Ivan har forelsket sig i Dmitrijs forlovede, Katerina,

Brødrene Karamazov - handlingen

der virker som et langt mere passende parti for hende end den voldsomme bror. På trods af sine indtrængende overtalelsesforsøg, kan Ivan ikke få Katerina til at hæve forlovelsen med Dmitrij. Heller ikke Aljosjas forsøg på at føre de to sammen krones med held. Katerinas holdning er, at uanset om Dmitrij ender med at gifte sig med Grusjenka, vil hun altid være der for ham, evig beredt til at hjælpe, når han bliver svigtet - for det bliver han før eller senere.

Ulykkelig efter Katerinas afvisning fortæller Ivan sin bror, at han med et slag føler sig kureret for sin kærlighed til Katerina. Han har nu besluttet, at han vil leve sit liv som den forhadte far dvs. at han uden moralske hensyn vil tage hvad situationen byder. Mens Aljosja argumenterer for et kristent, næstekærligt synspunkt, er Ivan fuld af grusomme beviser for Guds manglende eksistens.

Hjemme på godset kommer den fulde, gamle far Karamazov op at skændes med Dmitrij, der har faderen mistænkt for at gemme hans elskede Grusjenka i sit hus. Konfrontationen ender med, at Dmitrij slår sin far i gulvet, inden Ivan og Aljosja når at lægge sig imellem. For at forhindre yderligere skænderier lykkes det dem at overtale Dmitrij til at forlade faderens hus og da Aljosja kort efter bliver kaldt til den gamle præst Zosimas dødleje, er Ivan nu alene med tjeneren Smerdyakov. I anelsesfulde og indforståede vendinger råder Smerdyakov Ivan til ligeledes hurtigst muligt at rejse bort. Der kunne tilståede faderen noget, siger han, som Ivan ikke ønsker at være vidne til. Ikke

så snart har Ivan forladt godset, for Smerdyakov får et af sine epileptiske anfald.

Grusjenka, der i sit hjerte har båret drømmen om at blive genforenet med den polske officer, der fem år tidligere tog hendes mødom for derefter at forlade hende, gør sig nu klar til at tage hen på den kro, hvor hendes elskede opholder sig. Da Dmitrij til sin fortvivlende opdager, at Grusjenka er rejst, tager han hjem til faderens gods for at lede efter hende. Da han i det mørklagte hus støder ind i tjeneren Grigory, slår han ved en fejltagelse den gamle i gulvet. Uden at vide om han er skyld i Grigorys død, fortsætter Dmitrij ud til den kro, han i mellemtiden har erfaret Grusjenka opholder sig på.

Allerede ved første øjekast indser Dmitrij, at genforeningen med den polske officer på ingen måde har tilfredsstillet Grusjenka, der lidenskabsløst iagttager manden spille kort med sin opvarter. Og langt om længe er tiden moden til, at Dmitrij kan forenes med den kvinde han elsker i et vanvid, der både betager og forskrækker hende. Men lykken er kort; knap har Grusjenka hengivet sig til sin Dmitrij, før politiet dukker op for at arrestere ham - under mistanke for at have dræbt sin far, Karamazov.

I fængslet får Dmitrij besøg af Aljosja der som den eneste synes overbevist om broderens uskyld. Og dog. Også Ivan, der i Dmitrijs fravær har fundet sammen med Katerina, har en mistanke om, at det i virkeligheden er den epileptiske Smerdyakov, der har knust Karamazovs hoved. Under hårdt pres tilstår Smerdyakov sin

skyld, men hævder i samme åndedrag, at han gjorde det for Ivans skyld.

Hjemme på sit kammer martres Ivan af dårlig samvittighed over indirekte at være skyld i sin fars død og sagen kompliceres yderligere da det viser sig, at Smerdyakov har hængt sig og derfor af gode grunde ikke kan vidne til fordel for Dmitrij under retssagen. Ivans febervilde tilståelser i retten kan ikke hjælpe Dmitrij, der dømmes til tyve års straffearbejde i Sibirien for drabet på sin far.

Ved Zosimas grav græder Aljosja sine modige tårer over ikke at have kunnet løfte den opgave, præsten pålagde ham. Ivan ligger dødsenssyg med hjernefeber og Dmitrij er på vej til Sibirien. Og så pludselig - umiddelbart inden Dmitrij skal med det tog der skal føre ham bort - dukker Katerina op. Tiden er nu inde til, at hun kan gengælde hans tjeneste og med sig har hun rejsepapirer samt en flugtplan for Dmitrij og hans elskede Grusjenka, så de kan rejse bort sammen.

Ivan og nihilismen

I *Brødrene Karamazov* repræsenterer de tre brødre – som tidligere nævnt – hver især en strømning i tiden. Den mellemste bror, Ivan, forsvare stykket igennem sin nihilistiske holdning til tilværelsen. Det vil sige, at i hans øjne er Gud død og der eksisterer ikke noget uden for mennesket, der kan legitimere en given sandhed eller en given moral. Det enkelte menneske eksisterer kun i kraft af sin egen erkendelse og moral er der kun i kraft af, at man erkender den. Som han selv siger: ”Alt er tilladt” - i det omfang man selv tillader det.

Det er klart at Ivans nihilisme er helt uforståelig for den kristne lillebror Aljosja. I en af stykkets første scener forsøger Ivan at forklare sin lillebror, hvorfor han ikke kan anerkende Gud:

”For mig er spørgsmålet nemlig ikke, om Gud eksisterer eller ej – det tror jeg, at Han gør. Problemet er, at jeg undrer mig over, hvordan *idéen* om en gud overhovedet er opstået i hovederne på så blodtørstige dyr som menneskene... Det er ikke Guds eksistens, jeg ikke kan acceptere ... det er den verden, Han har skabt. I den senere tid har vi hørt stadig mere om krigens rædsler. For nylig læste jeg en artikel om tyrkerne i Bulgarien, der tilsyneladende morer sig med at kaste spædbørn op i luften og fange dem på deres bajonetter, mens børnenes mødre ser på. Det er netop det, at mødre ser på imens, der bereder dem så stor morskab. – En kvinde med et spædbarn i favnen begik den fejl at blive omringet, og tyrkerne besluttede at få lidt sjov ud af situationen: De begynder at kilde barnet for at få det til at le, og da det lykkes, trækker en af tyrkerne sin pistol og anbringer den ti centimeter foran spædbarnets ansigt. Barnet ler glad

Ivan og nihilismen

og rækker sine små hænder ud for at gribe fat om pistolen – hvorefter ”kunstneren” affyrer pistolen lige ind i barnets ansigt og plaffer hjernen ud af hovedet på det. Et sandt kunstværk, ikke?

Jeg ikke kan lade være med at tænke på, at hvis Satan ikke fandtes ... så ville menneskene opfinde ham og skabe ham i deres eget billede. Der er visse historier, jeg samler på. Jeg finder dem i bøger, i aviser, hvor som helst – jeg har allerede en større samling. Tyrkerne optræder i dem, naturligvis, men der er også mange russere, som er endnu mere opfindsomme end tyrkerne!

Jeg fandt en historie om et ægtepar, der tilsyneladende *hadede* deres lille 5-årige datter: Sagen kom endda for retten og vakte ikke så lidt furore dengang. Denne lille pige blev pisket og slået, så hele hendes krop var dækket af sår og blå mærker, og til sidst tvang de hende, under foregivende af at den lille pige havde tisset i sengen, til at spise sin egen afføring og tværede ekskrementer ud i ansigtet på hende. Hvorefter de låste hende inde i et haveskur på årets koldeste nat! Kan du forestille dig, hvordan de sov sødt i deres seng, mens deres datter græd hele natten? Og forestil dig barnet: Ude af stand til at forstå, hvad det er, hun bliver udsat for, slår hun sig i brystet med sine forfrosne hænder, græder og beder til ”søde Jesus” om at hente hende væk fra dette uhyrlige sted! Nogle mennesker vil hævde, at der

er et formål med det. At det er en del af Guds plan: At uden denne form for ondskab vil menneskene ikke kunne se forskel på, hvad der er rigtigt og forkert – og vælge imellem de to ting. Men jeg siger, at alverdens viden ikke er det barns tårer værd ...!

Så kommer sagen som sagt for retten, og forsvareren skråler op om at ”Det er et familieanliggende! En far har tugtet sin datter, og hvad så? At sådan noget ender med en retssag beviser kun, hvilken besynderlig tid vi lever i!” Og nævningene, der også selv regelmæssigt giver deres børn pisk, forlader retslokalet og kommer tilbage og erklærer, at forældrene ikke er skyldige! Hvad skal vi gøre ved den slags forældre, når retssystemet svigter? Skyde dem? Skyde dem bare for selv at opleve en vis moralsk tilfredsstillelse?

Jeg ønsker, at Guds retfærdighed kunne herske her på Jorden! Jeg ønsker, at jeg vil være til stede på dommedag, når alle omsider får at vide, hvad formålet har været med det alt sammen! Hvor alt i himlen og på Jorden forenes til én fælles lovsang, og hvor alle, der har levet, vil råbe i kor: ”Du er retfærdig, Herre, for du har vist os vejen ...!” Men hvad med de små børn? Hvis menneskene *må* lide, før vi kan få adgang til Paradiset, hvorfor skal det så netop gå ud over børnene ...? Jeg fornægter ikke Guds eksistens ... Jeg foragter ham bare, på grund af den måde han gør sit arbejde på ...”

